

Горда О. М.

Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»

МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ВИВЧЕННЯ КАЗКИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ТРИ МЕТЕЛИКИ» В ІНШОМОВНІЙ АВДИТОРІЇ

У статті розкрито особливості роботи над казкою «Три метелики» Лесі Українки на заняттях з української мови як іноземної.

На основі аналізу лінгводидактичних праць, об'єктом зацікавлення в яких були здобутки українського письменства, з'ясовано, що твори Лесі Українки ще недостатньо репрезентовані для іношомовців, які вивчають УМІ, що свідчить про актуальність дослідження.

Мета статті – розкрити специфіку неадаптованого тексту цього твору як навчального матеріалу для читання на занятті з УМІ та запропонувати завдання, які допоможуть іношомовцям зрозуміти його зміст.

Опираючись на класифікацію літературних казок, за основу диференціації в якій узяті тип адресата, авторка статті схиляється до думки, що твір «Три метелики» призначений і для дітей, і для дорослих.

Акцентовано увагу на проблематиці твору (тема дружби), яка є актуальною для молоді та може стати предметом обговорення й дискусії в навчальній аудиторії.

Обґрунтовано лінгводидактичний потенціал твору щодо його відповідності як засобу навчання для використання в іношомовній аудиторії. Виокремлено ознаки запропонованого для вивчення тексту (невеликий обсяг, розповідний тип мовлення автора, нескладний зміст, короткі синтаксичні конструкції, загальноживана, нормативна та зрозуміла лексика, легкість, цікавість і повчальність сюжету, невелика кількість персонажів, змога відтворити діалоги, емоційність і колористика), які свідчать про доцільність вивчення зазначеної казки на рубіжному рівні володіння мовою (B1).

Запропоновано низку методичних прийомів, які допоможуть учням чи студентам дізнатися інформацію про Лесю Українку, підготуватися до читання тексту, зрозуміти його зміст, запам'ятати нову чи малознайому лексику, поміркувати над граматичними явищами, удосконалити комунікативні навички тощо. Застосування цих прийомів розкрито на прикладах розроблених авторкою статті дотекстових і післятекстових завдань.

Ключові слова: українська мова як іноземна, Леся Українка, іношомовна аудиторія, лінгводидактичний потенціал твору, текст для читання, дотекстові завдання, післятекстові завдання.

Постановка проблеми. Сьогодні філологи та педагоги все більше наголошують на важливій ролі художнього тексту як репрезентанта реального життя мови в практичному оволодінні нею. З огляду на це, популярним стає звернення до літературних творів як засобів вивчення мови та застосування текстоцентричного підходу як одного з провідних у процесі викладання, зокрема, і в іношомовній аудиторії. Зацікавлення лінгводидактів викликають як здобутки сучасного письменства (твори Л. Костенко, Р. Іваничука, Л. Храпливої-Щур, Е. Андієвської, Любо Дашвар, С. Жадана, Ю. Андруховича та ін.), які досліджено в працях О. Антонів та І. Телюх, З. Мацюк, Г. Швець, С. Єрмоленко, І. Юзвяк

і О. Качали), так й українська класика (твори Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, О. Кобилянської, М. Коцюбинського й ін.), лінгводидактичний потенціал яких розкрито в розвідках С. Бук, О. Бурковської, Г. Швець, О. Горди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Об'єктом окремих досліджень, зокрема, в аспекті вивчення української мови як іноземної (далі – УМІ) в останні десятиліття була й різножанрова творчість Лесі Українки. Лінгводидактичний потенціал творів письменниці з погляду використання їх у курсі УМІ досліджено в працях О. Бурковської (описано особливості формування в іношомовців навичок використання спеціальної лексики на матеріалі тексту драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня»)

[1]; С. Шевченко (показано специфіку використання поезії у прозі «Твої листи завжди пахнуть зів'ялими трояндами...») як навчального матеріалу для читання [11], Г. Швець (розкрито характер інформації в оповіданні «Чашка», призначеному для читання, запропоновано й обгрунтовано (щодо доцільності використання) завдання, які допоможуть проаналізувати та зрозуміти зміст твору) [10, с. 201–204], Л. Шеремети (розроблено методику вивчення вірша «*Contra spem spero!*») [12].

Проте цих матеріалів ще недостатньо, щоб ознайомити іншомовців, які вивчають УМІ, із творчими здобутками всесвітньовідомої літератури. Це й підтверджує актуальність порушеної у статті теми.

Постановка завдання. Твори письменниці, як справедливо зазначає О. Бурковська [1, с. 114], часто складні для сприйняття іноземцями та опрацювання на заняттях з іншомовною аудиторією. Утім переконані, що багато з них можна цілісно чи фрагментарно адаптувати для вивчення в такому середовищі або ж вибрати найбільш придатні для використання з метою навчання мови. Цілком відповідною для читання на заняттях з УМІ вважаємо казку Лесі Українки «Три метелики».

Наша мета – розкрити специфіку неадаптованого тексту цього твору як навчального матеріалу для читання на занятті з УМІ й запропонувати завдання, які допоможуть іншомовцям зрозуміти його зміст.

Виклад основного матеріалу. Обгрунтуємо доцільність використання казки «Три метелики» як засобу навчання УМІ. На думку Г. Швець, важливим складником текстового матеріалу, призначеного для навчання мови, зокрема, на початковому етапі, є народні казки. Такі висновки зроблено на підставі аналізу матеріалів, запропонованих у навчальних виданнях з УМІ (підручниках, посібниках, книгах для читання тощо). Апелюючи як до думок науковців-лінгводидактів, так і викладачів-практиків, дослідниця виокремлює переваги та недоліки текстів народних казок. До перших відносить такі ознаки: «життєвість тематики, розповідний тип мовлення, невимушеність оповіді, використання прийому кумуляції, що сприяє мимовільному запам'ятовуванню», до других – «дитячість», «нецікавість», «непотрібні» лексико-граматичні конструкції (номінації застарілих реалій, характерні фольклорні тропи й синтаксичні фігури)» тощо [9, с. 74]. Ці «ризики», як

зазначає дослідниця, зведені до мінімуму в тексті літературної казки [9, с. 74]. Уважаємо, що вони мінімізовані й у казці «Три метелики».

Опираючись на класифікацію літературних казок, за основу диференціації в якій узяті тип адресата [4, с. 88], схилиємося до думки, що твір «Три метелики» призначений як для дітей, так і для дорослих.

Зважаючи на невеликий обсяг тексту, розповідний тип мовлення автора, нескладний зміст, короткі синтаксичні конструкції, загальнозживану, нормативну та зрозумілу лексику, легкість, цікавість і повчальність сюжету, невелику кількість персонажів, змогу відтворити діалоги, а також емоційність і колористику, його можна пропонувати для опрацювання в іншомовній аудиторії на рубіжному рівні (B1). Саме на цьому рівні, згідно зі стандартизованими вимогами [8, с. 38], студент спроможний зрозуміти невеликий за обсягом і неадаптований художній текст.

Леся Українка порушила в казці проблему дружби, а написала письменниця цей твір у зрілому віці (у 40 років, незадовго до відходу у вічність), коли вже добре знала ціну справжньої дружби. Порушена проблема є актуальною для різних вікових категорій, зокрема учнів і студентів, тож спонукатиме після прочитання тексту вести навколо неї дискусію, що дасть змогу вдосконалити комунікативні навички іншомовців.

Як працювати із запропонованим текстом і на чому зосередити увагу викладачеві? Роботі над текстом передують ознайомлення з інформацією про його авторку (Додаток 1) і виконання дотекстових вправ (Додаток 2). Наступні кроки – читання тексту (Додаток 3), виконання післятекстових вправ і завдань на вдосконалення комунікативних навичок (Додаток 4).

У **Додатку 1** пропонуємо коротку інформацію для ознайомлення аудиторії з особистістю автора запропонованої для читання казки. Більше матеріалів про Лесю Українку для іншомовців подано в навчальному посібнику «Образки з Лесино життя», призначеному для вивчення УМІ на рівні B1. Видання містить аудіоматеріали й тексти для читання, доповнені словниками малознайомої лексики та комплексом дотекстових і післятекстових вправ і завдань на вдосконалення комунікативних навичок. У текстових матеріалах відображено «особистий і творчий простір» письменниці, її взаємини з оточенням, подано інформацію про місце,

які вона відвідувала тощо [6]. Отже, викладач УМІ за потреби може використати й ці матеріали.

Додаток 2 містить дотекстові вправи, спрямовані на ознайомлення з лексикою, що трапляється в тексті, і самостійне (без словника) визначення її значень.

Ефективною, як переконують лінгводидакти, перед читанням тексту казки є робота з ілюстраціями [3, с. 193], тож, пропонуючи вправи, урахуємо й цю рекомендацію. Читання тексту можна унаочнити, розглянувши ілюстрації Р. Крамаря (див. [5]).

У **Додатку 4** подаємо завдання, що містять запитання до тексту, які допоможуть перевірити, чи учні/студенти добре зрозуміли фактуальну інформацію. На етапі перевірки розуміння змісту тексту також рекомендуємо виконати низку завдань на уточнення та запам'ятовування значень нової чи малознайомої лексики. Зокрема радимо

повправлятися в складанні сенканів – коротких описів із п'яти рядків. Їх складають за такою схемою: 1) слово (найчастіше іменник), що виражає тему; 2) опис за допомогою двох прикметників; 3) дія, виражена трьома дієсловами; 4) фраза приблизно з трьох-чотирьох слів, що стосується теми; 5) синонім або інше підсумкове слово, що узагальнює суть теми. Детальніше про цей методичний прийом на заняттях з УМІ йдеться в нашій публікації (див. [2]).

Ураховуючи обсяг цієї розвідки – наукова стаття – ми запропонували мінімум дотекстових і пістекстових завдань. Кожен викладач може розширити цей діапазон відповідно до потреб своєї аудиторії та зважаючи на те, що йому, як наголошує дослідник Б. Сокіл, «диктує сам текст, його розмір, лексичне багатство, різноманітність морфологічних форм та синтаксичних конструкцій» [7, с. 196].

Додаток 1

Леся Українка (Лариса Косач) (25 лютого 1871 р. – 1 серпня 1913 р.) – українська письменниця, перекладачка, культурна діячка. Захоплювалася літературою, фольклором, музикою, малюванням, вишивкою. Була дуже освіченою, хоча навчалася вдома.

У чотири роки вона прочитала першу книжку, у п'ять – написала першого листа, а в дев'ять – свого першого вірша. У тринадцять у журналі «Зоря» опублікували її перші поезії, а в чотирнадцять – першу поему «Русалка». Коли Лесі було ледь за двадцять, вийшла перша її збірка віршів «На крилах пісень».

Вона знала понад десять мов і вивчала культури різних народів. Перекладала твори багатьох відомих у світі письменників, а французькою, німецькою та італійською мовами навіть могла писати вірші. Загалом письменниця написала 270 віршів, а ще поеми та драматичні й прозові твори. Найбільш відомі – «Давня казка», «Лісова пісня», «Камінний господар», «Бояриня» тощо. До 150-ліття Лесі Українки науковці підготували повне видання її творчості в чотирнадцяти томах.

Завдання 1. Дайте відповіді на запитання:

1. Чи чули ви раніше про Лесю Українку?
2. Як думаєте: Леся Українка – це ім'я та прізвище чи псевдонім?
3. Чим захоплювалася письменниця?
4. Кого ще з відомих людей із такими захопленнями ви знаєте?
5. Де навчалася Леся?
6. Коли вона написала свій перший вірш?
7. Чи знала вона іноземні мови?
8. Чи багато творів написала Леся Українка?

Завдання 2. Розкажіть про свою улюблену письменницю/письменника.

Додаток 2

Завдання 1. Розгляньте зображення (див. [5]). Кого ви на них бачите? Чим вони займаються? Що з ними трапилося?

Завдання 2. Знайдіть у рядку зайве слово:

- а) солодкий, червоний, жовтий, білий;
- б) метелик, яблуко, мурашка, бджола;
- в) сонечко, хмари, зірка, квітка;
- г) приятель, друг, ворог, товариш.

Завдання 3. Поміркуйте, від яких слів утворилися назви: *сонечко, медок, хатка, крильця, братик*. Утворіть подібні від слів: *сад, дощ, хмара, промінь, ключ*. Коли вживають такі слова в мовленні? Як їх можна назвати?

Додаток 3

Три метелики

Були собі три метелики: один білий, другий червоний, а третій жовтий. Вони весело літали цілий день у великому саду, в сонячному світлі, перелітали з квітки на квітку, куштували медок і летіли далі.

Час їм дуже швидко минав. Вони так загралися, що й не зогледілися, що сонечко сховалося за хмари і пустився дощ.

Змокли метелики. Полетіли вони до своєї хатки, аж там біда: двері замкнені. А ключа ніде не можна знайти.

Що тут робити? За той час, що стояли перед дверима та не знали, що робити, змокли страшенно. Насилу вже крильцями ворушили. Ледве долетіли до тюльпана, червоного, з жовтими крапочками. Попросили його захисту:

– Любий тюльпанчику, просимо тебе, відчини свій келих та сховай нас від дощу!

Тюльпан подивився на них і промовив:

– Жовтого й червоного прийму, а білий нехай зостається надворі.

Але обидва метелики, жовтий і червоний, промовили:

– Коли ти не хочеш захистити нашого братика, білого метелика, то й ми краще на дощі будемо мокнути.

Метелики смутні полетіли до білої лілеї. Попросили й її, щоб сховала їх від дощу, але вона погоджувалася прийняти тільки білого. Тоді й він промовив:

– Сам-один не хочу ховатися в тебе! Або вже разом з братами десь знайдемо захист, або вже вкупі бідувати будемо.

Почуло це з-за хмар сонечко, і схотілося йому побачити тих приятелів, що так один за одного обстоювали.

Продерлося крізь хмари й кинуло на метеликів своє проміння. Зараз крильця їм висохли, і самі вони зігрілися і знову літали, танцювали й раділи, як давніш, аж до самого вечора. А як сонечко зайшло за гору, то метелики полетіли додому спати.

Додаток 4

Завдання 1. Дайте відповіді на запитання:

Про кого йдеться в казці?

Що трапилося з героями?

До кого вони зверталися по допомогу?

Чи всі, до кого вони зверталися, погоджувалися їм допомогти?

Хто врятував їх у біді?

Чому сонечко вирішило допомогти трьом братикам?

Завдання 2. Леся Українка назвала свою казку «Три метелики», а як би назвали цей твір ви? Чому?

Завдання 3. Випишіть з тексту малознайомі слова та спробуйте пояснити їх. Зіставте свої тлумачення з визначеннями інших учнів/студентів. Поміркуйте, які більш точні.

Завдання 4. Виберіть по три слова з тих, які ви виписали чи інших, що є в тексті, і складіть із ними сенкани – короткі описи з п'яти рядків. Наприклад:

Дощ

Сильний, теплий

Падає, ллє, хлюпоче.

Квіти води нап'ються.

Весна.

Завдання 5. Поміркуйте та скажіть, чого не було в тексті:

1) суперечки між трьома братиками;

2) діалогів між метеликами та квітами;

3) інструкції, як поводитися під час дощу;

4) опису інтер'єру житла метеликів;

5) розповіді про те, хто врятував братиків від негоди.

Завдання 6. Із поданих фрагментів складіть прислів'я про дружбу. Поясніть їх. Поміркуйте, чи є зв'язок між цими прислів'ями та тим, про що йшлося в тексті. Які з них найбільше відповідають змісту тексту?

Дружба –

то великий скарб

Справжній друг

і вогонь не спалить

Сила птаха в крилах,

велика сила

Міцну дружбу

то матимеш ще одну голову

Хороший друг –

а людини – в дружбі

Матимеш широкого друга,

пізнається в біді

Завдання 7. Розкажіть один одному про своїх друзів. Подискутуйте на тему «Який він – справжній друг?».

Поміркуйте, чи може сучасна людина бути щасливою без друзів.

Висновки і пропозиції. Отже, вивчення неадаптованого тексту казки «Три метелики» Лесі Українки є доцільним на заняттях з УМІ (рівень B1) і передбачає використання таких методичних прийомів: ознайомлення аудиторії з інформацією про автора; робота з ілюстраціями до твору; читання тексту, запитання – відповіді; робота з вокабуляром, виконання вправ на розвиток лексико-граматичних навичок на

матеріалі запропонованого тексту, складання сенканів, створення комунікативних ситуацій на вдосконалення навичок ведення розповіді, дискусії тощо.

Перспективу подальших досліджень бачимо в дослідженнях лінгводидактичного потенціалу інших зразків малої прози та поезії письменниці й розробки методичних моделей їх вивчення на заняттях з УМІ.

Список літератури:

1. Бурковська О. Термінологія та номенклатура лісівництва в курсі української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Вип. 10. С. 113–120.
2. Горда О. Застосування методичного прийому «сенкан» на заняттях з української мови як іноземної. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. № 39. Т. 2. С. 116–118.
3. Єлісова М. Особливості роботи над текстом української народної казки з іноземними студентами. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2011. Вип. 6. С. 190–195.
4. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : монографія. Львів : ПАІС, 2005. 368 с.
5. Леся Українка. Три метелики. URL: <https://mala.storinka.org/lesia-ukrainka-tri-meteliki-prozova-казка-для-дітей.html> (дата звернення: 10.02.2021).
6. Образки з Лесино життя : навчальний посібник / І. Ключковська та ін. Львів : Галицька видавнича спілка, 2020. 128 с.
7. Сокіл Б. Дотекстові та післятекстові вправи: типологія та особливості побудови. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2011. Вип. 6. С. 196–203.
8. Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань : посібник / Д. Мазурик та ін. Київ : ІНКІС, 2020. 186 с.
9. Швець Г. Сучасна українська літературна казка в лінгводидактичному аспекті. *Conferința Științifică Internațională Tradiție și Inovație în cercetare filologică*. 2016. Vol. 27 С. 73–77. URL: http://dspace.usarb.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/3244/cercetare_filolog_conf_Vol_II.pdf (дата звернення: 10.02.2021).
10. Швець Г. Текстова категорія інформативності у лінгводидактичному аспекті. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2013. Вип. 8. С. 194–208.
11. Шевченко С. Художній текст в курсі української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2007. Вип. 2. С. 219–221. URL: http://old.philology.lnu.edu.ua/teoria_praktyka_ukr_mova/vyp_02_2007/37.%20Shevchenko.pdf (дата звернення: 12.02.2021).
12. Шеремета Л. Основні аспекти вивчення творчості Лесі Українки на початковому етапі навчання української мови як іноземної. *Ідеологія національної аристократії (на пошану 150-річчя від дня народження Лесі Українки)* : збірник наук. праць за мат. Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. уч., м. Львів, 25–26 лют. 2021 р. Львів, 2021. С. 597–602. URL: https://new.meduniv.lviv.ua/uploads/?download=zbirnyk_Lesya_Ukrayinka.pdf (дата звернення: 27.02.2021).

Horda O. M. THE METHODS OF STUDYING LESYA UKRAINKA'S FAIRY TALE "THREE BUTTERFLIES" IN A FOREIGN-LANGUAGE CLASSROOM

The article highlights the distinctive features of working on the fairy tale "Three Butterflies" by Lesya Ukrainka in classes of Ukrainian as a foreign language (hereinafter – UFL).

On the basis of the analysis of linguodidactic works focused on the achievements of Ukrainian literature, it was found that Lesya Ukrainka's works are still poorly represented to foreigners studying UFL, which testifies to the relevance of the study.

The purpose of the article is to show the specifics of a non-adapted text of this work as teaching material for reading in a class in UFL and to offer tasks that can help foreigners to understand its content.

Based on the classification of literary tales in which the differentiation is made taking into account the type of addressee, the author posits that the work "Three Butterflies" is intended for both children and adults.

Emphasis is placed on the topic of the work (friendship), which is relevant for young people and can be the subject of discussion and debate in the classroom.

The paper emphasizes the linguodidactic potential of the work in terms of its relevance as a learning tool to be used in a foreign language audience. The features of the proposed text (a short length, the narrative type

of the author's speech, simple content, short syntactic constructions, common, normative, and clear vocabulary, ease, curiosity and instructiveness of the plot, a small number of characters, the possibility to reproduce dialogues, emotionality and coloring) testify to the feasibility of studying this tale at the intermediate level of language proficiency (B1).

Several methodological techniques are offered to help students learn information about Lesya Ukrainka, to prepare for reading the text, to understand its content, to memorize new or unfamiliar vocabulary, to reflect on grammatical phenomena, to improve communication skills, etc. The application of these techniques is shown using the examples of pre-text and post-text tasks developed by the author.

Key words: *Ukrainian as a foreign language, Lesya Ukrainka, foreign-language classroom, linguodidactic potential of the work, a text for reading, pre-text tasks, post-text tasks.*